

Jakub Vrba; Rudé hrady v meziválečném Československu. Liberečtí komunisté mezi třídou, státem a národem (magisterská diplomová práce, 2017, 126 stran)

Oponentský posudek

Jakuba Vrba jsem poznal jako studenta s autentickým zájmem o reflexi zejména moderních dějin, jejichž kritickou interpretaci chápe jako rozhodující klíč k porozumění naší současnosti. Toto svoje přesvědčení, které jej ovšem díky poctivé badatelské praxi nevede k lacinému prezentismu, prokazuje i v předložené diplomové práci.

Jejími tématem jsou liberečtí, tedy převážně v německojazyčném prostředí socializovaní, komunisté v období meziválečného Československa. Vedle představení liberecké KSČ, jejích struktur, fungování, mobilizačních strategií i lidí, kteří ji tvořili, se autor zaměřuje na kolektivní identity, jež komunistické hnutí v německojazyčných oblastech vytvářelo a upevňovalo. Další podstatnou vrstvu práce tvoří tázání po příčinách propadu podpory KSČ na Liberecku (a obecně v pohraničních oblastech) během třicátých let.

Autor se příliš nezdržuje rozborem dosavadní odborné literatury k tématu (věnuje mu jeden odstavec a zmiňuje pouze několik prací, které ho inspirovaly a o něž se jeho práce částečně opírá). Podrobněji pojednává prameny, což je důležité, protože například řada pamětí, lokálních periodik a dalších pramenů je i pro věci relativně znalého čtenáře zčásti objeven. Sám autor zároveň přiznává, že část pramenů ke sledovanému tématu je špatně dostupná a některé se bohužel nepodařilo vůbec dohledat.

V rámci kontextuální kapitoly o meziválečném Československu se autor zaměřuje na problematiku stránek jeho politického života. Etnickým a sociálním problémům, klíčovými ve vztahu k tématu práce, přitom ovšem překvapivě věnuje pouhé čtyři odstavce, což je škoda. Do větší hloubky jsou (na cca deseti stranách) pojednány dějiny meziválečné KSČ. Zde se autor v zásadě přidržuje periodizace Kevina McDermotta, charakteristiku jednotlivých fází ale doplňuje jemnějším rozlišováním jednotlivých osobností a proudů uvnitř německojazyčných kruhů KSČ. Ukazuje přitom, že dominance toho či onoho proudu a programu (masová strana, bolševizace, národní fronta) v jednotlivých vývojových fázích nebyla absolutní, různé proudy existovaly paralelně vedle sebe, přičemž příslušnost řady aktérů k jednotlivým směrům a skupinám uvnitř strany není často tak jednoznačná, jak by se mohlo zdát na první pohled.

Od dějin strany se autor postupně dostává k popisu stranických struktur a celého „stranického bloku KSČ“, k němuž patřily i redakce komunistických periodik, mládežnické a ženské organizace, spolky blízké KSČ, komunistické odbory nebo třeba polovojenské oddíly. Cenná je kapitola věnovaná mobilizaci příznivců strany, kde se čtenář dozvídá více o samotném prostředí její liberecké organizace, kde například oproti Praze do velké míry

chyběla vrstva intelektuálů a reprezentantů střední třídy – a kde naopak jednoznačně dominovalo dělnictvo především z textilních továren a skláren. Vrba ukazuje funkcionáře liberecké KSČ i širší členské kruhy zejména v průběhu bolševizace strany na prahu třicátých let, čímž již částečně předjímá odpověď na svoji zřejmě nejzajímavější výzkumnou otázku: totiž tu po příčinách propadu podpory KSČ na Liberecku (a obecně v pohraničních oblastech) během třicátých let.

Poměrně rozsáhlá část (přibližně třetina práce) věnovaná komunistickým identitám nepřináší žádnou vyloženě novou velkou tezi. Že se u komunistů v Československu setkáváme s minimálně třemi vrstvami kolektivních identit (proletářský internacionalismus, etnický nacionalismus a vztah k československé státnosti) jsme, po pravdě řečeno, věděli již před Vrbou. Na této části práce si nicméně cením zejména dílčích postřehů a zachycených souvislostí, jež jsem v této podobě zatím jinde nečetl. Ty se týkají zejména ambivalencí i rozporů uvnitř německojazyčného tábora v KSČ a zachycení vývoje, jímž, pokud jde o míru přihlášení se k té či oné identitě procházeli jednotliví aktéři. Autor zkrátka různé identity nepodává jen jako ideologické konstrukty nebo vývěsní štíty, k nimž se funkcionáři strany hlásí nebo jimiž se obsluhují za účelem mobilizace členstva a získávání voličstva, nýbrž jako autentickou součást jejich socializace a vnitřního ustrojení. Mnozí německy hovořící představitelé meziválečné KSČ, jak Vrba přesvědčivě ukazuje, byli naprosto přesvědčenými komunisty a internacionalisty, zároveň se ale jednalo o lidi svými kořeny vrostlé do německé kultury. Přesvědčení internacionalisté a zároveň Němci se vším všudy se navíc ve specifické dějinné situaci konce třicátých let, tváří v tvář nacistické hrozbě, zároveň stali stejně přesvědčenými obránci československé státnosti.

Teze o příčinách propadu podpory KSČ v německojazyčném prostředí (ambivalence ve stále více rozhodující národnostní otázce, bolševizace strany, účinná taktika SdP, Henleinovi nahrávající český nacionalismus i neochota čs. politiky skutečně řešit problémy zdejších Němců a proměna zahraničněpolitického kontextu), formulované autorem v desáté kapitole práce, rovněž nejsou novinkou. Zde je škoda, že Vrba kromě připomenutí v práci již dříve zmiňovaných aspektů – vnitřních konfliktů v rámci vedení liberecké organizace i úbytku členů během bolševizace strany – nedokumentuje jednotlivé (zejména sociální a vnitropolitické) příčiny prostřednictvím ponoru do každodennosti a politických dilemat potenciálních voličů KSČ na Liberecku, tedy zejména zdejších dělníků. Pokud neexistují prameny, které by to umožnily, nelze samozřejmě přání se o tom něco dočíst považovat za kritiku. Pro přesvědčivé líčení by ale bylo v tomto bodě zřejmě třeba ponoru do každodennosti na způsob, jakým to mohli činit nejlepší doboví novináři (v případě německojazyčného dělnictva např. Wenzel Jaksch pro dvacátá a Milena Jesenská pro třicátá léta).

Navzdory zmiňovaným dílčím nedostatkům (jakým je absence systematičtějšího pojednání literatury k tématu nebo nedostatečná pozornost věnovaná menšinové politice a sociální situaci dělnictva jakožto podstatným kontextům) a pochopitelným limitům práce (ne

zcela úspěšná snaha skutečně prokreslit příčiny odklonu německého voličstva od KSČ) je třeba na závěr zdůraznit, že se celkově jedná o cennou, promyšlenou a dobře napsanou studii k tématu, které bylo v české historiografii z různých důvodů opomíjeno před i po roce 1989. Z tohoto pohledu jsou cenné i ty pasáže, které nejsou zcela originální, ale poskytují ucelený pohled, ať už na pluralitu identit Němců v KSČ nebo na příčiny úpadku ve třicátých letech.

Němečtí komunisté nejsou z hlediska českých a československých dějin marginálním či dokonce cizorodým tématem, ale tvoří jejich podstatnou a nedílnou součást. To dosud vůbec není samozřejmé, předložená studie to ale naprosto přesvědčivě dokazuje. V tom je nakonec možná její největší přínos. Diplomová práce Jakuba Vrby má své dílčí slabiny, a pokud by ji chtěl autor publikovat, bylo by třeba ještě promyslet, jestli se ta či ona perspektiva nedá prohloubit a učinit plastičtější. Studie ale rozhodně splňuje požadavky kladené na diplomovou práci v oboru historie a nebránil bych se hodnotit ji jako výbornou.

Jena, 16. srpna 2017

Matěj Spurný